

BRATŘÍČKU, HLAVNĚ NEZAVÍREJ VRÁTKA!

Stanislav Komárek: Mé polopouště (kompletní básnické dílo) Lubor Kasal, Praha 2006

V pořadí pátou knížkou měňavkovité *edice Ní* (tentokrát je to *ChmýřeNí*) se představuje kompletní básnické dílo Stanislava Komárka *Mé polopouště*. Komárek je především autorem prozaických, vědeckých, naučných a esejistických knih. Na začátku sbírky stojí *Úvod*, ve kterém se autor vyznává, že je to „poměrně zvláštní pocit vydávat zhruba šedesát básní s tím, že se jedná o »celoživotní básnické dílo«, s vědomím, že zdroj vyschl a další k nim už zřejmě nikdy nepřibudou“. I pro čtenáře je zvláštní držet v ruce sbírku opatřenou vlastním autorovým úvodem a ještě zvláštnější je jeho předem ohlášené uzavřené dílo. Svoji neobvyklostí je tato zvláštnost přitažlivá.

Ono „zřejmě“ tedy má být chápáno jako „nikdy neříkej nikdy“, a je tak naznačeno, že otevřenými zadními vrátky se možná někdy v budoucnu ke psaní poezie vrátí? Jako by se tímto vyjádřením chtěl odlišit od některých jiných autorů, kteří psaní poezie vnímají pouze coby „předstupeň“ své následující prozaické tvorby. A jako by toho nebylo dost, hned na začátku druhého odstavce stojí: „*Je poměrně zvláštní se zamýšlet nad vznikem poezie vůbec a důvodem této »tvorby«.*“ Samá zvláštnost! Hned by se chtělo s autorem pustit do debaty, avšak básně jsou to, oč tu běží. Svůj vztah k poezii, důvody jejího vzniku i jak k ní přistupovat, pítvá Komárek ve svém *Úvodu* dále. Je to chytrý, vědecký, naučný text, v němž nechybí ani jeho postoj vůči literární kritice, kterou nazývá „magií nejčernější“. (Že by až tak? Ale vytrženo z kontextu, působí tato citace příliš tvrdě, v souvislostech je až dojemně výstižná.) Šikovně do tohoto koktejlu přimíchá i velikány filozofie a psychologie. Ke konci ještě vysvětlí, o čem jeho básně jsou. Obloukem se tedy vyhneme

černému kohoutovi, noži, figurce i jehlám a namířme si to k poezii.

Hned v první básni datované rokem 1977 píše: „*Bratříčku z mojih černých snů / dočkali jsme se rána.*“ Ihned nás tak katapultuje do časů, kdy Karel Kryl byl neodmyslitelným symbolem doby, a básně je možno vnímat i jako určitou poctu tomuto nezapomenutelnému (leč přesto pomalu zapomínanému) bardovi, jehož v úvodu autor řadí vedle Máchy, Nezvala, Palivce a Reynka ke „*špičkám českojazyčné poezie*“. Paměť je zrádná a člověku až zatrne při řádcích: „*Péro v pasti je z ocele / kdopak se dneska chytí / pro myši rána do vazů / pro nás v hospodách pítí / dva pásy uvnitř fabriky / každý den zas a znova / kdo vidí naše pohledy / když docházejí slova?*“ Nevím, do jaké míry měl autor možnost seznámit se s chodem socialistické fabriky osobně (patrně ano, když básně má název *Fruťá Mochov*), ale já tuhle básně beru za svou. Hned v té následující (*Reminiscence*), datované rokem 1979, přibližuje poměry v tehdejších předrevolučním vysokém školství a jako prostředek vyjádření si vypůjčí i název Goldingova románu: „*Pán much má naškrobený pláštík / den za dnem si nás nahání / kdekdo už přečetl jeho skriptu / na všech rozích jsou k dostání.*“

Jak je uvedeno na záložce, autor rád a často cestuje. Ale i v básních z cest se odrážejí chmury a beznadě: „*Pod stříškou z rákosy / slavnostní hostina / z lepkavých pudinků nejnížší sorty.*“ Nejprůběhavěji snad atmosféru básník vystihl v básni *Gobustán*: „*Za trojnásobnou hradbou z drátu / pracovní tábor ve stepi / jen světlo mety míří do tmy / a stráž na věžích už spí*“ a v básni *Baku I*: „*Zdi plné rudých letáků / na oknech muší stopy / poněkud smutné tropy.*“ V poslední básni *Invokace před emigrací*, napsané před odchodem do Rakouska (1983), a tedy do neznáma, se vyznává na začátku každého ze čtyřverší, že ve vypjatých okamžicích ztrácí Pána z očí a spolu s Ježíšem se na konci každého aramejsky ptá: Ó pane, proč jsi mne opustil? Tato básně také tvoří výrazný předěl v celé Komárkově sbírce (poetické tvorbě). Opět

se musíme ohlédnout k *Úvodu*, kde autor píše, že „*nesvoboda poezii prospívá, ba je asi její porodní bábova a bystří smysl pro magickou moc slova a náznak*“. Výstižněji charakterizovat Komárkovu předemigrační tvorbu snad ani nelze.

Prožitky z emigrace nelze zprostředkovat. Mnozí z vystěhovalců, obzvláště oněch navrátilých, se nám však co nejpctivěji snažili popsat takový úděl exulanta. Ústředním motivem všech výpovědí je tápání, hledání sebe sama, hledání svého místa na slunci i své pozice ve společnosti. A podobně by se daly popsat i Komárkovy básně z emigrace. Ne že by však ztratily něco ze své magické síly! Ba právě naopak. Jako by nejistota nové situace dodávala jeho básním nadčasový, až téměř mytický rozměr, ovšem s vyjmutím příběhu, jako třeba v básni *Kahlenberg*: „*Wienerwald žlutne a hnědne / tiplice podzim spí / na trávě kousek nad zemí / je to tak nepřehledné / Zákony ptáků a zákony lidí / ustupování před smrtí / připlíží se a rozdrť / a sotvakdo ji při tom vidí.*“

Jak těžce na básníka doléhaly zrůdné události z druhé, té naší, strany železné opony, se můžeme přesvědčit v básni *Vzpomínka na Jerzyho Popieluszka*: „*Loď kostela je bez lidí / a jeho střecha bez holubů / zbyly jen drátky elektrody / v kořincích zurážených zubů.*“ Rozčarování ze sametové revoluce v básni *Zakončení roku 1989*, datované ovšem až rokem 1990, autor tak trochu zpochybňuje vztah nesvobody a s ní spojené básnické tvorby. „*Ústa nám ucpe chumel trikolor.*“ Jako kdyby opatrně vznášel otázku, co to vlastně svoboda je? Ale není to plané filozofování, je to básně krev a mlíko. „*A láhve sektu duni explozemi / ve vodních dělech tiše bublá chlór / a hoří archivy / už po stě v téhle zemi.*“

Poslední básni (jak je uvedeno v závorce pod ní), přestože za ní následují ještě dvě fiktivní z autorova románu *Mandaríni*, tedy básni *Vzpomínka na šejcha Sa' dho*, je zdánlivě jakási poklona buddhismu: „*Proč je svět mrzkostí / a přízrakem a klamem?*“, „*Bůh v cestě nazření / v nás obhlíží sám sebe.*“ Zároveň se v ní s velkým citem praví: „*Straslivě skučíš,*

pse / o tajemstvích mé tváře.“ Básně ve sbírce jsou řazeny za sebou podle data vzniku, ale ani náznakem neobjevíme v této poslední básni známky Komárkovy tvůrčí vyčerpanosti. Je to vlastně jakási „labutí píseň“, z níž lze vytušit, že básník se začíná ocítat v prostoru, kde se poezie už nedá vyjádřit slovy: „*Teď vyjít na hradbu / nad zasolenou plání / přípravy na svatbu / vše ostatní je zdání.*“ A poté se odmlčí. Za toto ho velmi chválím, protože ne každý poeta dovede takto „dobrovolně odejít ze světa“. Je to gesto skutečného básníka, bez ohledu na to, zdali se k psaní veršů vrátí či nikoli.

Kompletní básnické dílo doplňují ještě *Německé varianty některých básní*, *Dva překlady kalmycké a nogajské lidové poezie* a hlavně devět básní *Z folkloristicko-sběratelské činnosti*. Koncem sedmdesátých let nebyla u nás angličtina zas tak běžná, ba přímo vyžadovaná, jak je tomu nyní. Angloamerická hudební produkce však poněkud dobrodružným způsobem k máni byla. Pro mě, angličtinářského neumětele, pak nezbývalo nic jiného než si představit, o čem že se to v písničkách zpívá. Podobně si představovat jde u těchto Komárkových folkloristicko-sběratelských básní vskutku náramně dobře! *Etruské zařikadlo*: „*Arntho churkles marumchva / aranthurnas barnhum chva / kialachli suluchva.*“ Vzpomínáte na uhrančivé zařikávání kouzelníka Merlina v *Excaliburu*?

Těžko hledat v Komárkově básnické tvorbě nějaký kaz. Já žádný nenašel, protože: Vem na dlani chlup, když tam žádné nejni! Zato jedna korektorská chyba by se našla v básni *Teberda*: „*Vlhně pyl v žlutých lilích / hora Dombaj se ztrácí v mlze / a vlastní obraz z zrcátka / vyliží nestoudně a drze.*“

„*Z toho, co jsem kdy psal, budila poezie vždycky nejmenší pozornost. Subjektivně si samozřejmě myslím, že je ze všeho nejzdařilejší, ale tento názor sdílí jen několik málo lidí.*“ Přestože neznám Komárkovu ostatní tvorbu, i tak jsem přesvědčen, že pozornost, a to dokonce zvýšenou, si tato sbírka určitě zaslouží.

Petr Štengl